

Katarzyna Śleziak

Instytut Historii i Archiwistyki

Streszczenie pracy doktorskiej pt. „Starostwo powiatowe w Żywcu 1867-1914”.

Praca pt. „Starostwo powiatowe w Żywcu 1867-1914” omawia sytuację powiatu żywieckiego funkcjonującego w ramach autonomicznej prowincji Galicja. Głównym celem pracy jest zbadanie w jaki sposób lokalne władze oraz mieszkańcy odnaleźli się w nowej sytuacji społeczno-politycznej, a zwłaszcza wobec możliwości współdecydowania o swoim najbliższym otoczeniu. Rozważania te są pierwszym krokiem na drodze do bliższego poznania kierunków rozwoju powiatu żywieckiego w II połowie XIX w. pod względem gospodarczym, ale również społeczno – oświatowo – kulturalnym. W dotychczasowych badaniach nad historią powiatu, lokalni badacze wybierają dwie możliwości przedstawienia losów tego regionu w XIX stuleciu. W pierwszej z proponowanych koncentrują się przede wszystkim na historii samego miasta Żywca, natomiast w drugiej konstruują monografię konkretnej gminy lub też małej miejscowości ograniczając swe zainteresowania do niewielkiego wycinka terytorialnego. W obu sytuacjach historia XIX w. jest potraktowana wybiórczo, często mieści się w niespełna kilkunastu opisie, lub wręcz w kilku akapitach, podczas gdy brakuje szerszego przedstawienia historii powiatu i to nie tylko tej XIX-wiecznej.

Praca powstała w oparciu o różnego typu źródła, spośród których za najistotniejsze należy uznać zbiory archiwów m.in. w Krakowie, Żywcu czy Lwowie. Jedną z bardziej owocnych kwerend to poszukiwania przeprowadzone w Archiwum Narodowym w Krakowie, w którym mieści się pokaźny zespół *Cesarsko-Królewskiego Starostwa Powiatowego w Żywcu 1867-1918*. Istotne źródło wiedzy stanowiły liczne, drukowane sprawozdania oraz różnorodne materiały statystyczne. Wykorzystano ponadto literaturę z różnych okresów historycznych, czyli zarówno prace XIX-wiecznych badaczy, jak i współczesnych autorów, którzy na sprawy galicyjskie patrzą już z blisko stuletnią perspektywą. Zebraną literaturę można jeszcze ułożyć w dwie kolejne kategorie, czyli prace twórców omawiających wybrane zagadnienie całościowo oraz prace lokalnych autorów, skupionych wyłącznie na wybranych aspektach historii regionu. Trudność sprawia jednak pewna fragmentaryczność ich zainteresowań, co przekłada się na wciąż liczne, nieopisane zagadnienia z dziejów ziemi żywieckiej.

Praca dotyczy lat autonomii galicyjskiej czyli 1867-1914. Wybór takich ram chronologicznych ułatwia konstrukcję pracy, ponieważ wybuch I wojny światowej diametralnie zmienił sytuację w prowincji, a tym samym sposób funkcjonowania jej jednostek terytorialnych czyli powiatów. W związku z powyższym omówienie dodatkowo sytuacji w powiecie w czasie I wojny, zmieniłoby wyznaczone cele pracy i wydaje się, iż jest raczej tematem na samodzielną pracę.

Dysertacja składa się z sześciu rozdziałów, wspólnie ukazujących wielowymiarowy obraz zróżnicowanego rozwoju powiatu żywieckiego. Pierwszy rozdział należy uznać za najbardziej ogólny, jako że poświęcono go przedstawieniu struktury administracyjnej Galicji, funkcjonującej w ramach monarchii austriackiej. Rozdział drugi omawia struktury demograficzne powiatu, ukazujące jego jednolitość wyznaniową, językową oraz narodowościową, potwierdzoną wynikami kolejnych spisów powszechnych. Warto zauważyć, iż różnorodność w regionie opierała się raczej na widocznej różnicy w obyczajach, strojach czy sposobie bycia pomiędzy mieszkańcami żywieckimi a ludnością wiejską – góralską, podczas gdy nieduża społeczność żydowska czy wręcz symboliczne mniejszości: ewangelicka i grekokatolicka nie były w stanie wpłynąć na ten stan rzeczy. Rozdział ten zawiera ponadto próbę zasygnalizowania przyczyn oraz głównych kierunków emigracji zarobkowej ludności powiatu żywieckiego. Kolejny rozdział przedstawia działalność lokalnych stowarzyszeń, spośród których więcej uwagi poświęcono Towarzystwu Gimnastycznemu „Sokół” – prowadzącego najbardziej wszechstronną pracę, oraz Drużynom Skautowym utworzonym tuż przed wybuchem wojny. Rozdział ten kieruje uwagę także na życie kulturalne powiatu oraz pierwsze inicjatywy, budzące świadomość mieszkańców, oraz aktywizujące ich życie społeczne czy polityczne m.in. poprzez organizację tzw. „wieczorków patriotycznych”, „balów sokolich” czy przedstawień amatorskich. Ponadto wskazuje na zauważalny wpływ żywieckiego dworu arcyksięcia Karola Stefana Habsburga, nie tylko w regionie, zwłaszcza w sytuacji gdy pałacowe życie arcyksiążęcego dworu budziło szerokie zainteresowanie. Dowód tegoż stanowiły liczne artykuły publikowane w galicyjskiej prasie, a szeroko relacjonujące śluby kolejnych córek arcyksięcia czy wizytę jego siostry Marii Krystyny Hiszpańskiej. Kolejnym zagadnieniem podjętym w pracy jest organizacja służby zdrowia w powiecie, zarówno jej rozwój, ale również trudności ją nękające np. zapewnienie stosownej liczny sił medycznych, ich właściwe rozmieszczenie w terenie, ale również walką o zmianę sposobu myślenia mieszkańców w postrzeganiu opieki szpitalnej, która dla części chorych była czymś czego należy skutecznie unikać, bowiem w ich opinii szpital z całym przekonaniem nie jest miejscem w którym wraca się do zdrowia.

Rozdział piąty poświęcono zagadnieniom związanym z szkolnictwem i edukacją, a w pierwszej kolejności podjętej wówczas walce z analfabetyzmem i po raz kolejny zmianą świadomości mieszkańców, tak by docenili oni znaczenie edukacji w życiu swoim i swoich dzieci i umożliwili im zdobycie chociażby elementarnego wykształcenia. Kwestia ta była niezwykle palącym problemem, bowiem jak zauważali ówcześni pedagodzy, dzieci stanowiąc kolejną parę rąk, wykorzystywaną do pracy rodzinnych gospodarstwach, nie miały możliwości kontynuowania nauki. Ponadto zanalizowano systematyczny rozwój sieci szkół na terenie powiatu (począwszy od szkół o najniższym stopniu zorganizowania, aż po jedyną w powiecie szkołę realną), oraz problemy jakie wiązały się z ich powstaniem, stosownym wyposażeniem czy wreszcie utrzymaniem. Ostatni rozdział dotyczy sytuacji gospodarczej powiatu w trzech głównych kierunkach czyli kwestie rolnictwa, przemysłu i handlu. Po raz kolejny podkreślono niezaprzeczalny wpływ arcyksiążąt Habsburgów – tym razem na rozwój gospodarczy powiatu. Poprzez swoje dążenie do uprzemysłowienia własnych dóbr, jednocześnie wpływali oni zauważalnie na gospodarkę całego powiatu, czego sztandarowymi przykładami może być m.in. uruchomienie żywieckiego browaru czy świetnie zorganizowanej Dyrekcji Dóbr Żywieckich, liczących się wówczas pracodawców.

Katowicka ścieżka